

МЕТОДИКА РОЗВИТКУ ПРОСОДИЧНОГО КОМПОНЕНТУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ВОКАЛОТЕРАПІЇ

УДК: 159.922.7

Богрова Христина Борисівна

Стажист-дослідник, Державного вищого навчального закладу «Університет менеджменту освіти» Національної академії педагогічних наук України, м. Київ (Україна)

Анотація. У статті розглянуто всебічний розвиток просодичного компоненту мовлення дітей дошкільного віку засобами вокалотерапії, заснований на комплексному використанні засобів музичної виразності, які перекликаються зі складовими просодики, що обумовлює їх взаємодію, взаємовідношення і, головне, взаємовплив. Представлена методика розвитку просодичного компоненту мовлення дітей дошкільного віку та технологія її реалізації. Обґрунтовано специфіку впливу вокалотерапії і уточнено понятійний апарат. Розкрита загальнотеоретична авторська модель, яка містить музичні вокальні твори, що зумовлюють розвиток просодичного компоненту мовлення. Компоненти зазначених блоків розкрито відповідно до запропонованих видів, груп, специфіки прояву і характеру впливу вокалотерапії. Охарактеризована схема розвитку просодичного компоненту мовлення засобами вокалотерапії, що складається з трьох блоків: двох діагностичних (до та після проведення вокалотерапії) і одного розвивального, що зумовлює зміну компонентів мовлення дітей дошкільного віку. Подано критерії опису впливу ефективності вокалотерапії: об'єктивні (часові закономірності у використанні музичних творів) і суб'єктивні (експресивність, активність, динамічність), щодо розвитку просодичного компоненту мовлення дітей дошкільного віку з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей, що проявляються на трьох рівнях: емоційному (зниження рівня тривожності), особистісному (підвищення самооцінки, покращення саморегуляції проявів властивостей темпераменту), комунікативному (поліпшення групової взаємодії).

Ключові слова: методика, вокалотерапія, дошкільний вік, просодичний компонент мовлення, засоби музичної виразності.

Постановка проблеми. У сьогоднішній теорії і практиці дошкільної освіти України ми бачимо недосконалість системи психолого-педагогічної підтримки дітей дошкільного віку, особливо з соціально неблагополучних сімей, а також спостерігається відсутність ефективних освітніх програм, спрямованих на розвиток у дітей культури мовлення.

льного віку, особливо з соціально неблагополучних сімей, а також спостерігається відсутність ефективних освітніх програм, спрямованих на розвиток у дітей культури мовлення.

ня, сприяючих їх гармонійному комплексному розвитку [6]. В умовах, що склалися в дошкільних навчальних закладах, недостатньо уваги приділяється формуванню мовленнєвої діяльності. Тому просодичний компонент мовлення і усне мовлення в цілому у дітей, які прийшли в школу, не завжди можна назвати достатньо розвинутим для їх подальшого комунікативного, особистісного, інтелектуального і емоційно-вольового зростання, становлення як суб'єкта навчання [11]. У зв'язку з чим виникає необхідність в пошуку нових методів розвитку просодичного компонента мовлення як репрезентативною системою дошкільника.

На наш погляд, всебічно розвиваючим методом, який відповідає висунутим вимогам, є вокалотерапія, яка розвиває всі психічні процеси, властивості і стани особистості, що, в свою чергу, відбивається на формуванні такого психічного процесу, як мовлення [17].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Спільний вплив засобів музичного впливу (інтонація, мелодія, гармонія, лад, ритм, темп, висота, тембр) розглядають Н. О. Ветлугіна, І. В. Волженцева, І. Ю. Вяха, В. М. Драганчук, Л. Н. Логінова, З. Матійова, Є. В. Назайкинський, В. І. Петрушин, Г. І. Побережна, А. Я. Ростовський, Б. М. Теплов та ін.

Мета статті – представити методику розвитку просодичного компонента мовлення дітей дошкільного віку засобами вокалотера-

пії.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. При складанні методики виникла необхідність проаналізувати передовий досвід, який існує в цій сфері. Оскільки аналогів, наявності досвіду розвитку просодичного компонента мовлення в психології майже немає, ми ретельно вивчили те, що використовується в інших сферах за допомогою вокалотерапії.

Отже, вокалотерапія надає поліфункціональний вплив на людину, про що свідчить безліч зарубіжних і вітчизняних даних від найдавніших часів до сучасного етапу. Розглянемо накопичені знання співвітчизників про музикально-звукову реальність.

Перші наукові роботи, що досліджують механізм психофізіологічного впливу музики на людину, з'явилися в кінці XIX-початку XX століття (Гринева І. М. [7], Кечхауашвілі Г. І. [12], Полякова В. Б. [16], Шушарджан С. В. [19]).

Так, в роботах В. М. Бехтерева [1], І. М. Гриньова [7] та ін., з'являються дані про позитивний вплив музики на центральну, нервову, серцево-судинну, дихальну системи. Були отримані висновки про те, що негативні емоції (перш за все, страх) блокують функції кори головного мозку, що призводить до втрати орієнтування людини в навколишньому середовищі і може стати причиною його смерті. Позитивні ж емоції, від спілкування з мистецтвом, надають лікувальну дію на психосомат-

тичні процеси, сприяють зняттю психоемоційного напруження людини, мобілізують його резервні сили, зумовлюють його творчість у всіх областях мистецтва, науки і всього життя в цілому. Дослідження психологів і фізіологів підтвердилися дослідженнями Н. Н. Захарова [9], І. М. Гриньова [7], які також показують, що музика надає стійке вплив на ЦНС.

І. М. Догель та І. М. Сеченов відзначали стимулюючу дію маршової музики на м'язову працездатність, яка, зокрема, оживляюче впливає на втомлених солдат [8].

Витоки вокалотерапії можна знайти і в методиці Д. Є. Огородного, на думку якого всі, без винятку, діти можуть красиво і правильно співати, у всіх є музичні дані, треба тільки допомогти розвинути їх. Більш того, навчитися співати можуть люди будь-якого віку і будь-яких здібностей, навіть ті, кого природа, здавалося б, залишила без уваги. Принципи роботи з голосом, розроблені Д. Є. Огородновим, мають, перш за все, оздоровчий ефект і паралельно вирішують складну задачу корекції природних даних людини. Кожен звук, володіючи власною вібрацією, знаходить в нашому організмі накопичення енергії, яке має аналогічні вібраційні якості і, пригнічуючи його, вирівнює тим самим енергетичний баланс організму [15].

В. П. Морозов пише про зв'язок емоцій з голосовими проявами в співі. Так, наше душевне розташування до людини народжує

відповідний звук нашого голосу. Якщо ми хочемо висловити радість, голос стає приємним, ласкавим. І коли ми досліджуємо такого роду голосу, то бачимо, що вони на слух гармонійні, тому що обертони гармонійні. Коли ми сповнюємося гнівом або внутрішньою недобррозичливістю, обертони стають дисгармонійними і видають наше негативне ставлення до людей [14].

У роботах І. В. Волженцевої, С. Я. Классіна, О. П. Тараканова, Н. А. Фудіна, розглянуто музичні впливи на функціональний стан студентів перед іспитом, виявлено, що прослуховуванні певним чином підібрані музичні твори покращують самопочуття, знижують психоемоційне напруження, нормалізують вегетативний тонус і підвищують результативність діяльності обстежуваних [4; 18].

Лікувальний вплив художнього співу, вокалотерапії, характер її застосування в лікувально-оздоровчій практиці показані С. В. Шушарджаном. За його думкою, вокалотерапію вигідно відрізняє від існуючих методів доступність, так як спів користується широкою популярністю у всіх країнах і у всіх народів [19].

В результаті комплексних психофізіологічних досліджень Н. І. Єрьоміна довела, що ігрова вокалотерапія є ефективним методом психологічної корекції. Вокалотерапія надає одночасний вплив на підсвідомість, свідомість і поведінку, що дозволяє компактно, з

мінімальними витратами в рамках однієї технології домагатися підвищення рівня адаптивно-приспосувальних функцій, духовного зростання і зміцнення психофізичного здоров'я дітей [10].

Таким чином, різноманітний досвід застосування вокалотерапії дав нам цілісне уявлення щодо її надзвичайних можливостей.

На підставі аналізу наукових джерел, вивчення досвіду використання вокалотерапії на різноманітні психофізіологічні аспекти людини, нами була розроблена методика, що включає схему регуляції психічних станів людини за допомогою вокальних технік (см. рис. 1), а також технологію її реалізації.

Всебічний розвиток просодичного компонента мовлення дітей дошкільного віку засобами вокалотерапії заснований на комплексному використанні засобів музичної виразності, які перекликаються зі складовими просодики, що обумовлює їх взаємодію, взаємовідношення і, головне, взаємовплив.

Послідовно охарактеризуємо і обґрунтуємо створення методики вокалотерапії і уточнимо понятійний апарат.

Якщо в широкому сенсі методика - це вчення про методи навчання, то в нашому дослідженні методику ми представляємо у вузькому сенсі як сукупність правил, вимог і рекомендацій, чіткий опис ланок механізму, конкретних блок-схем, доведення алгоритму до практичної діяльності для високої дієвості розвитку просодичного компонента мовлення

засобами вокалотерапії [3].

Зупинимося детальніше на кожній складовій даної методики. Схема розвитку просодичного компонента мовлення засобами вокалотерапії складається з трьох блоків: двох діагностичних (до та після проведення вокалотерапії) і одного розвивального, що зумовлює зміну компонентів мовлення дітей дошкільного віку (см. рис. 1).

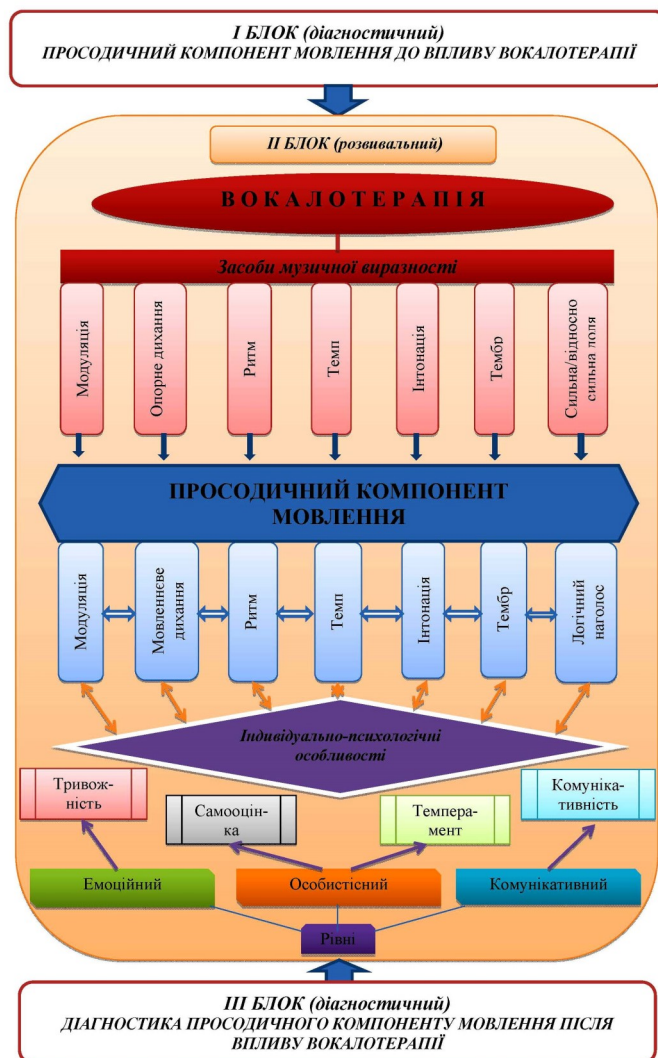

Рис. 1. Схема розвитку просодичного компонента мовлення засобами вокалотерапії

Завданням першого блоку (діагностичного) є отримання інформації, необхідної для цілеспрямованого підбору засобів розвитку. Цей етап включає в себе вивчення просодичного компоненту мовлення, індивідуально-психологічних особливостей особистості. Завданням другого блоку (розвивального) є розвиток просодичного компоненту мовлення дітей дошкільного віку, враховуючи їх індивідуально-психологічні особливості.

Методика вокалотерапії враховує специфіку її впливу щодо розвитку просодичного компоненту мовлення дітей дошкільного віку з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей, що проявляються на трьох рівнях: *емоційному* (зниження рівня тривожності), *особистісному* (підвищення самооцінки, покращення саморегуляції проявів властивостей темпераменту), *комунікативному* (поліпшення групової взаємодії).

Завданням третього блоку (діагностичного) є вивчення розвитку просодичного компоненту мовлення та покращення індивідуально-психологічних характеристик дітей дошкільного віку після впливу вокалотерапії на вище поданих рівнях.

Висновки. Отже, спираючись на передовий досвід вітчизняних дослідників, розглянуто методика розвитку просодичного компоненту мовлення дітей дошкільного віку засобами вокалотерапії, що заснована на комплексному використанні засобів музичної виразно-

сті, які перекликаються зі складовими просодики, що обумовлює їх взаємодію, взаємовідношення і, головне, взаємовплив.

Перспективами подальшого дослідження є впровадження запропонованої методики вокалотерапії щодо розвитку просодичного компоненту мовлення дітей дошкільного віку.

Перелік використаних джерел:

1. Бехтерев В. М. Работа головного мозга в свете рефлексологии / В.М.Бехтерев. Изд-во П. П. Сойкина, 1926.
2. Борисова А. И. Влияние динамики прослушиваемой музыки на электроэнцефалографические показатели детей / А.И.Борисова, Л.Д.Двойникова // Научные труды Куйбышевского мед. Института, 1979. – Т. 135. – вып. 2– 52-58 с.
3. Волженцева И. В. Методологические и теоретико-эмпирические аспекты полифункциональной регуляции психических состояний личности эмоциогенными способами : монография / И.В.Волженцева; Макеевский экономико-гуманитарный институт. – Макеевка: МЭГИ, Донецк : Донбасс, 2012. – 536 с.
4. Волженцева И. В. Оптимизация психических состояний студентов в учебной деятельности средствами музыкального воздействия : Дис... канд. психол. наук: 19.00.07 / Волженцева Ирина Викторовна; АПН Украины; Центральный ин-т последипломного педагогического образования. – К., 2006. – 216 с.
5. Вымекаева Т. В. Формирование экспрессивных компонентов речи в условиях вокальной продуктивной деятельности : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Татьяна Витальевна Вымекаева; Моск. гос. ун-т им. М.В.Ломоносова, Сургут. гос. ун-т. – Москва, 2002. – 216 с.
6. Выхристок О. Ф., Самсыгина Г. А. Проблемы хро-

нической патологии в детском возрасте и демографическая ситуация / О. Ф. Выхристюк, Г. А. Самсыгина // Лечащий врач. – М., 1998 г. – № 4, с. 39-43.

7. *Гринева И. М.* Изучение особенностей музыкального восприятия у больных с начальными проявлениями неполноценности кровоснабжения мозга: автореф. дис. ... канд. мед. Наук / И. М. Гринева. – Л., 1981, 22 с.

8. *Догель И. М.* Влияние музыки на человека и животных / И. М. Догель. – Казань, 1888. – 46 с.

9. *Захарова Н. Н.* Функциональные изменения центральной нервной системы при восприятии музыки / Н. Н. Захарова, В. М. Авдеев // Журн. высш. нерв. деят. – 1982. – Т. 32. – вып. 5. – С. 915-923.

10. *Еремина Наталья Ивановна.* Восстановительная коррекция психологического статуса детей из социально неблагополучных семей методом игровой вокалотерапии : диссертация ... кандидата психологических наук : 14.00.51 / Еремина Наталья Ивановна; [Место защиты: ФГУ "Российский научный центр восстановительной медицины и курортологии"]. – Москва, 2009. – 110 с.: ил.

11. *Калмикова Л. О.* Формування у дітей старшого дошкільного віку мовленевої діяльності: діагностико-розвивальний комплекс : навч.-метод. посіб. / Л. О. Калмикова. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2016. – 384 с.

12. *Кечхауашвили Г. И.* Музыка и фиксированная установка / Г. И. Кечхауашвили // Бессознательное: природа, функция, методы исследования. – Тбилиси, 1978.

13. *Макаров Е. В.* Яснослышание / Е. В. Макаров // Основы маастцтва. Мн., 1996. – Вып. 5.

14. *Морозов В. П.* Искусство резонансного пения. Основы резонансной теории и техники / В. П. Морозов; М.: Института психологии РАН, М.: 2002. – 494 с.

15. *Огороднов Д. Е.* Музыкально-певческое воспитание детей в общеобразовательной школе / Д. Е. Огороднов – Изд. 3-е. – М.: 1994 – 164 с.

16. *Полякова В. Б.* О возможности применения музыки для стимуляции умственной работоспособности / В. Б. Полякова // Физиологические характеристики ум-

ственного и творческого труда. – М 1969. – С. 103-104.

17. *Румянцева И. М.* Психология речи и лингвопедагогическая психология / Ирина Михайловна Румянцева. – М.: ПЕР СЭ; Логос, 2004. – 316 с: ил.

18. *Фудин Н. А.* Музыка как средство улучшения функционального состояния студентов перед экзаменом. Физиология человека / Н. А. Фудин, О. П. Тараканов, С. Я. Классин – М, 1996, том 22. 12, С. 1-9.

19. *Шушарджан С. В.* Опыт применения вокалотерапии в клинике внутренних болезней / С. В. Шушарджан. – СПб. 1995.

References (Transliteration):

1. *Bekhterev V. M.* Rabota golovnogogo mozga v svete refleksologii / V. M. Bekhterev. Izd-vo P. P. Soykina, 1926.

2. *Borisova A. I.* Vliyanie dinamiki proslushivaemoy muzyki na elektroentsefalograficheskie pokazateli detey / A. I. Borisova, L. D. Dvoynikova // Nauchnye trudy Kuybyshevskogo med. Instituta, 1979. – Т. 135. – vyp. 2 – 52-58 p.

3. *Volzhentseva I. V.* Metodologicheskie i teoretiko-empiricheskie aspekty polifunktsionalnoy regulyatsii psikhicheskikh sostoyaniy lichnosti emotsiogenymi sposobami : monografiya / I. V. Volzhentseva; Makeevskiy ekonomiko-gumanitarnyy institut. – Makeevka: MEGI, Donetsk : Donbass, 2012. – 536 p.

4. *Volzhentseva I. V.* Optimizatsiya psikhicheskikh sostoyaniy studentov v uchebnoy deyatel'nosti sredstvami muzykal'nogo vozdeystviya : Dis... kand. psikh. nauk: 19.00.07 / Volzhentseva Irina Viktorovna; APN Ukrainy; Tsentralnyy in-t posle diplomnogo pedagogicheskogo obrazovaniya. – K., 2006. – 216 p.

5. *Vymekaeva T. V.* Formirovaniye ekspressivnykh komponentov rechi v usloviyakh vokalnoy produktivnoy deyatel'nosti : dis. ... kand. psikh. nauk : 19.00.07 / Tatyana Vitalevna Vymekaeva; Mosk. gos. un-t im. M. V. Lomonosova, Surgut. gos. un-t. – Moskva, 2002. – 216 p.

6. *Vykhristyuk O. F., Samsygina G. A.* Problemy khronicheskoy patologii v detskom vozraste i demograficheskaya situatsiya / O. F.Vykhristyuk, G.A.Samsygina // *Lechashchiy vrach.* – M., 1998 g. – № 4, p. 39-43.
7. *Grineva I. M.* Izuchenie osobennostey muzykalnogo vospriyatiya u bolnykh s nachalnymi proyavleniyami nepolnotsennosti krovosnabzheniya mozga: avtoref. dis. ... kand. med. Nauk / I.M.Grineva. – L., 1981, 22 s.
8. *Dogel I. M.* Vliyanie muzyki na cheloveka i zhivotnykh / I.M.Dogel. - Kazan, 1888. – 46 p.
9. *Zakharova N. N.* Funktsionalnye izmeneniya tsentralnoy nervnoy sistemy pri vospriyatii muzyki / N. N.Zakharova, V. M.Avdeev // *Zhurn. vyssh. nerv. deyat.* - 1982. - T. 32. – vyp. 5. – S. 915-923.
10. *Yeremina Natalya Ivanovna.* Vosstanovitel'naya korrektsiya psikhologicheskogo statusa detey iz sotsialno neblagopoluchnykh semey metodom igrovoy vokaloterapii : dissertatsiya ... kandidata psikhologicheskikh nauk : 14.00.51 / Yeremina Natalya Ivanovna; [Mesto zashchity: FGU "Rossiyskiy nauchnyy tsentr vosstanovitel'noy meditsiny i kurortologii"].- Moskva, 2009.- 110 s.: il.
11. *Kalmykova L.O.* Formuvannya u ditei starshoho dosh-kilnoho viku movlenievoi diialnosti: diahnozyko-rozvyvalnyi kompleks : navch.-metod. posib. / L.O. Kalmykova. – K. : Vydavnychi Dim «Slovo», 2016. – 384 p.
12. *Kechkhauashvili G. I.* Muzyka i fiksirovannaya ustanovka / G.I.Kechkhauashvili // *Bessoznatelnoe: priroda, funktsiya, metody issledovaniya.* – Tbilisi, 1978.
13. *Makarov Ye. V.* Yasnoslyshanie / Ye.V.Makarov // *Asnovy mastatstva.* Mn., 1996. – Vyp. 5.
14. *Morozov V. P.* Iskusstvo rezonansnogo peniya. Osnovy rezonansnoy teorii i tekhniki / V.P. Morozov; M.: Instituta psikhologii RAN, M.: 2002. – 494 p.
15. *Ogorodnov D. E.* Muzykalno-pevcheskoe vospitanie detey v obshcheobrazovatel'noy shkole / D. Ye. Ogorodnov - Izd. 3-e. – M: 1994 – 164 p.
16. *Polyakova V. B.* O vozmozhnosti primeneniya muzyki dlya stimulyatsii umstvennoy rabotosposobnosti / V.B.Polyakova // *Fiziologicheskie kharakteristiki umstven-*
- nogo i tvorcheskogo truda. – M 1969. – S. 103-104.
17. *Rumyantseva I. M.* Psikhologiya rechi i lingvopedagogicheskaya psikhologiya / Irina Mikhaylovna Rumyantseva. – M.: PYeR SE; Logos, 2004. – 316 s: il.
18. *Fudin N. A.* Muzyka kak sredstvo uluchsheniya funktsionalnogo sostoyaniya studentov pered ekzamenom. Fiziologiya cheloveka / N.A.Fudin, O.P.Tarakanov, S.Ya.Klassin – M, 1996, tom 22. 12, S. 1-9.
19. *Shushardzhan S. V.* Opyt primeneniya vokaloterapii v klinike vnutrennikh bolezney / S.V.Shushardzhan. – SPb. 1995.

Bohrova Khristina

Trainee-Researcher, State Higher Educational Institution «Education Management University», Kyiv (Ukraine)

METHOD OF DEVELOPMENT OF PRE-SCHOOL CHILDREN'S SPEECH PROSODIC COMPONENT BY MEANS OF VOCAL THERAPY

ABSTRACT

The article considers the comprehensive speech prosodic component's development of pre-school children by means of vocal therapy based on the integrated usage of musical expression means, which are common with components of prosodic, that makes their interaction, relationship and most importantly, influence. The methodology of prosodic component development of preschool children's speech and technology of its implementation is presented. The specificity of the vocal therapy impact is reasoned and the conceptual apparatus is clarified. The theoretical author's model is developed, which contains the vocal works, which cause the development of speech prosodic component. The components of mentioned blocks are developed

according to the proposed species, groups, specifics of manifestation and nature of the vocal therapy influence. The scheme of speech prosodic component development by means of vocal therapy is characterized. It consists of three blocks: two diagnostic (before and after vocal therapy) and one developmental, which causes change of preschool children's speech components. The criteria of describing the influence of vocal therapy efficiency are indicated: objective (temporal regularities in the usage of musical works) and subjective (expression, activity, dynamic), with regard to development of prosodic component of preschool children's speech, taking into account individual psychological characteristics, that manifest on three levels: emotional (reduction of anxiety), personal (self-esteem increase, improvement of self-regulation of temperament properties), communicative (improving of group interaction).

Key words: methodology, vocal therapy, preschool age, prosodic component of speech, means of musical expression.

Богрова Кристина Борисовна

Стажер-исследователь Государственного высшего учебного заведения «Университет менеджмента образования» Национальной академии педагогических наук Украины, г. Киев (Украина)

МЕТОДИКА РАЗВИТИЯ ПРОСОДИЧЕСКОГО КОМПОНЕНТА РЕЧИ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА СРЕДСТВАМИ ВОКАЛОТЕРАПИИ

Аннотация. В статье рассмотрено

всестороннее развитие просодического компонента речи детей дошкольного возраста средствами вокалотерапии, основанной на комплексном использовании средств музыкальной выразительности, которые перекликаются с составными просодики, что обуславливает их взаимодействие, взаимоотношения и, главное, взаимовлияние. Представленная методика развития просодического компонента речи детей дошкольного возраста и технология ее реализации. Обоснована специфика влияния вокалотерапии и уточнен понятийный аппарат. Раскрыта общетеоретическая авторская модель, которая содержит музыкальные вокальные произведения, обуславливающие развитие просодического компонента речи. Компоненты указанных блоков раскрыты в соответствии с предложенными видами, группами, спецификой проявления и характера влияния вокалотерапии. Охарактеризована схема развития просодического компонента речи средствами вокалотерапии, состоящий из трех блоков: двух диагностических (до и после вокалотерапии) и одного развивающего, что обуславливает изменение компонентов речи детей дошкольного возраста. Подано критерии описания влияния эффективности вокалотерапии: объективные (временные закономерности в использовании музыкальных произведений) и субъективные (экспрессивность, активность, динамичность), по развитию просодического компонента речи детей дошкольного возраста с

учетом индивидуально-психологических особенностей, проявляющихся на трех уровнях: эмоциональном (снижение уровня тревожности), личностном (повышение самооценки, улучшение саморегуляции проявлений свойств темперамента), коммуникативном (улучшение группового взаимодействия).

Ключевые слова: методика, вокалотерапия, дошкольный возраст, просодический компонент речи, средства музыкальной выразительности.

Дата отримання статті: 01.03.2017

Дата рекомендації до друку: 03.03.2017